

Υπόθεση C-229/20

Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

29 Μαΐου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Sofiyski rayonen sad (Βουλγαρία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

29 Μαΐου 2020

Ενάγων:

P

Εναγόμενο:

„K“ EOOD

Αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης

Σύμβαση καταναλωτικής πίστωσης στην οποία δεν καθορίστηκε με σαφήνεια το συνολικό κόστος της πιστώσεως – Αναλογικότητα της κυρώσεως που προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο στις περιπτώσεις αυτές (ακυρότητα της συμβάσεως) υπό το πρίσμα των διατάξεων της οδηγίας 2008/48/EK – Σύναψη χωριστής συμφωνίας για την παροχή συμπληρωματικών υπηρεσιών άμεσα συνδεδεμένων με συμβάσεις καταναλωτικής πίστωσης και με την παροχή δυνατότητας τροποποίησης και αναστολής των συμβατικών προθεσμιών – Ενδεχόμενος καταχρηστικός χαρακτήρας, βάσει της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, της ρήτρας καταβολής αμοιβής για την εν λόγω δέσμη υπηρεσιών – Ερώτημα σε σχέση με τη φύση που πρέπει να έχουν οι συμπληρωματικές υπηρεσίες προκειμένου να θεωρηθούν μέρος του κύριου αντικειμένου της συμβάσεως – Ερώτημα κατά πόσον το κόστος τέτοιων συμπληρωματικών παροχών πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί μέρος του «συνολικού κόστους της πιστώσεως», βάσει του οποίου καθορίζεται το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο σύμφωνα με την οδηγία 2008/48/EK.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Ερμηνεία βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, σε σχέση με την προβληθείσα ακυρότητα συμβάσεως καταναλωτικής πίστεως λόγω συμπεριλήψεως καταχρηστικών ή άκυρων ρητρών σε χωριστή συμφωνία παροχής συμπληρωματικών υπηρεσιών οι οποίες σχετίζονται με τη χορηγηθείσα πίστωση.

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Έχει το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48/ΕΚ την έννοια ότι τα έξοδα για συμπληρωματικές υπηρεσίες που προβλέπονται σε σύμβαση καταναλωτικής πίστεως, όπως τα τέλη για την παροχή της δυνατότητας αναστολής και μείωσης των δόσεων, αποτελούν μέρος του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου της πιστώσεως;
2. Έχει το άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48/ΕΚ την έννοια ότι η εσφαλμένη αναγραφή του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου σε σύμβαση πιστώσεως συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή δανειολήπτη πρέπει να εκληφθεί ως παράλειψη μνείας του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου στη σύμβαση πιστώσεως και ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να εφαρμόσει τις προβλεπόμενες από το εθνικό δίκαιο έννομες συνέπειες για την παράλειψη μνείας του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου σε σύμβαση καταναλωτικής πίστεως;
3. Έχει το άρθρο 22, παράγραφος 4, της οδηγίας 2008/48/ΕΚ την έννοια ότι η προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο κύρωση η οποία συνίσταται στην ακυρότητα της συμβάσεως καταναλωτικής πίστεως, με συνέπεια να οφείλεται προς επιστροφή μόνον το χορηγηθέν κεφάλαιο, έχει αναλογικό χαρακτήρα όταν το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο δεν προσδιορίζεται επακριβώς στη σύμβαση καταναλωτικής πίστεως;
4. Έχει το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ την έννοια ότι τα έξοδα για ένα σύνολο συμπληρωματικών υπηρεσιών, οι οποίες ρυθμίζονται ως κύρια σύμβαση σε χωριστή πράξη περί τροποποίησης συμβάσεως καταναλωτικής πίστεως, πρέπει να θεωρούνται μέρος του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο εξέτασεως περί καταχρηστικού χαρακτήρα;
5. Ανεξαρτήτως της απαντήσεως επί του τρίτου ερωτήματος: έχει το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, σε συνδυασμό με το σημείο 1, στοιχείο ιε', του παραρτήματος της οδηγίας την έννοια ότι ρήτρα που περιέχεται σε σύμβαση για συμπληρωματικές υπηρεσίες καταναλωτικής πίστεως είναι καταχρηστική, όταν με αυτήν παρέχεται στον καταναλωτή η αφηρημένη δυνατότητα να αναστέλλει και να προγραμματίζει εκ νέου τις πληρωμές του, και

να οφείλει επί τούτου τέλη ακόμη και αν δεν κάνει χρήση της δυνατότητας αυτής;»

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και νομολογία

Οδηγία 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ειδικότερα άρθρο 3, στοιχείο ζ'· άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2· άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ'· άρθρο 23.

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ειδικότερα άρθρο 3, παράγραφος 1· άρθρο 4, παράγραφος 1· άρθρο 5, σημείο 1, στοιχείο ξ', του παραρτήματος της οδηγίας.

Απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, EOS KSI Slovensko, C-448/17 (EU:C:2018:745).

Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842).

Παρατιθέμενες εθνικές διατάξεις

Zakon za zadalzheniata i dogovorite (νόμος περί ενοχικών υποχρεώσεων και συμβάσεων), ειδικότερα άρθρα 26, 34 και 55.

Zakon za potrebitelskia kredit (νόμος περί καταναλωτικής πίστωσης), ειδικότερα άρθρα 10a, 11, 19, 21 έως 24 και 33, καθώς και άρθρο 1 του Dopolnitelni razporedbi (συμπληρωματικές διατάξεις) αυτού του νόμου.

Zakon za zashtita na potrebitelite (νόμος περί προστασίας των καταναλωτών), ειδικότερα άρθρα 146 έως 148.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

- 1 Στις 13 Απριλίου 2017, ο P, κάτοικος Σόφιας (Βουλγαρία), και το μη τραπεζικό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα «K» EOOD, με έδρα επίσης σε αυτό το κράτος μέλος, συνήψαν σύμβαση καταναλωτικής πίστωσης. Βάσει της σύμβασεως αυτής, ο ενάγων έλαβε χρηματικό ποσό ύψους 3000 λεβ (BGN) (περίπου 1.500 ευρώ) για διάρκεια 24 μηνών. Για την πίστωση αυτή προβλέπεται ετήσιο επιτόκιο 41,17 % και το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο ανέρχεται σε 49,89 %. Συμφωνήθηκε ότι η πίστωση θα εξοφληθεί σε 24 ισόποσες μηνιαίες δόσεις. Το προβλεπόμενο ημερήσιο επιτόκιο είναι 0,11 %. Συνεπώς, η συνολική οφειλή πιστώσεως ανέρχεται σε 4.451,04 BGN (περίπου 2.225 ευρώ). Κατά τη σύναψη

της συμβάσεως πιστώσεως, ο ενάγων αποδέχθηκε τους γενικούς όρους συναλλαγών του εναγομένου.

- 2 Εκτός από τη σύμβαση πιστώσεως, συνήφθη χωριστή συμφωνία παροχής συμπληρωματικών υπηρεσιών. Αυτή προβλέπει ότι ο ενάγων έχει δικαίωμα να λάβει μια δέσμη πέντε συμπληρωματικών υπηρεσιών: «1. Εξέταση και αποπληρωμή της καταναλωτικής πιστώσεως κατά προτεραιότητα, 2. Δυνατότητα αναστολής της πληρωμής ορισμένου αριθμού χρεολυσίων, 3. Δυνατότητα μείωσης ορισμένου αριθμού χρεολυσίων, 4. Δυνατότητα τροποποίησης της ημερομηνίας λήξεως της προθεσμίας καταβολής, 5. Απλουστευμένη διαδικασία χορηγήσεως πρόσθετων πόρων».
- 3 Η τιμή της εν λόγω δέσμης συμπληρωματικών υπηρεσιών ανέρχεται σε 3.601,44 BGN (περίπου 1.800 ευρώ), κατανεμημένες σε μηνιαίες δόσεις που έχουν την ίδια ημερομηνία καταβολής όπως οι δόσεις της πιστώσεως. Επομένως, το συνολικό ποσό που πρέπει να επιστραφεί στο πλαίσιο της κύριας συμβάσεως πιστώσεως και της δέσμης συμπληρωματικών υπηρεσιών ανέρχεται σε 8.052,48 BGN (περίπου 4.026 ευρώ).
- 4 Σύμφωνα με τους γενικούς όρους συναλλαγών του εναγομένου, οι επιλεγείσες παροχές μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνον υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Για παράδειγμα, η δυνατότητα αναστολής της πληρωμής ορισμένου αριθμού χρεολυσίων συνδέεται με συγκεκριμένο λόγο, όπως απώλεια της θέσεως εργασίας ή ασθένεια, και μπορεί να ανασταλεί μόνον έως και τέσσερις δόσεις· η μείωση των δόσεων επιτρέπεται επίσης για έως και τέσσερις συμβατικές δόσεις. Για κάθε χρήση των εν λόγω υπηρεσιών υπογράφεται πρόσθετη γραπτή συμφωνία.
- 5 Όπως προβλέπεται στη συμφωνία παροχής συμπληρωματικών υπηρεσιών, αυτή δεν αποτελεί προϋπόθεση για τη σύναψη της συμβάσεως καταναλωτικής πίστωσης ή για τη χορήγηση πιστώσεως υπό τους προσφερόμενους όρους. Ρητώς αναφέρεται ότι ο πελάτης συνάπτει τη συμφωνία αυτή οικειοθελώς, κατανοεί το περιεχόμενό της και αποδέχεται όλες τις ρήτρες της διά της υπογραφής εκ μέρους του της συμφωνίας.
- 6 Προβλέπεται ότι το εναγόμενο παρέχει τις συμπληρωματικές υπηρεσίες μόνον ως δυνατότητα, ενώ ο δανειολήπτης οφείλει να πληρώσει γι' αυτές ανεξαρτήτως αν τις χρησιμοποιήσει ή όχι. Η αμοιβή για τις υπηρεσίες είναι μεν αμέσως απαιτητή, εν τούτοις αναστέλλεται κατά το ποσό των μηνιαίων δόσεων σε περίπτωση κανονικής εξοφλήσεως της πιστώσεως.
- 7 Ο ενάγων χρησιμοποίησε δύο φορές συμπληρωματική υπηρεσία της δέσμης υπηρεσιών. Την πρώτη φορά ζήτησε αναστολή καταβολής δύο μηνιαίων συμβατικών δόσεων. Στο πλαίσιο αυτό, υπεγράφη παράρτημα της συμβάσεως πιστώσεως, με το οποίο ανεστάλη η καταβολή των ληξιπρόθεσμων δόσεων του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου του 2017. Με δεύτερο παράρτημα, ανεστάλη επίσης η καταβολή της έβδομης δόσεως της πιστώσεως σύμφωνα με το σχέδιο αποπληρωμής.

- 8 Ο ενάγων άσκησε αγωγή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου υποστηρίζοντας ότι πλείονες ρήτρες της συμβάσεως καταναλωτικής πίστεως αντιβαίνουν σε διατάξεις αναγκαστικού δικαίου ή είναι καταχρηστικές και, κατά συνέπεια, η σύμβαση αυτή είναι άκυρη.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 9 Το κύριο επιχείρημα του ενάγοντος είναι ότι η σύμβαση είναι άκυρη στο σύνολό της για τον λόγο ότι πλείονες συμβατικές ρήτρες αντιβαίνουν σε διατάξεις αναγκαστικού δικαίου ή είναι καταχρηστικές. Επομένως, το εναγόμενο δεν δικαιούται να λάβει συμβατική αμοιβή από τον ενάγοντα. Ο ενάγων ζητεί να του επιστραφεί το ποσό που έλαβε το εναγόμενο (βάσει της αρχής του άρθρου 34 του Zakon za zadalzhniata i dogovorite, σύμφωνα με την οποία το προϊόν που αποκτήθηκε βάσει άκυρης συμβάσεως πρέπει να επιστραφεί, καθώς και της αρχής που διατυπώνεται στο άρθρο 23 του Zakon za potrebitelskia kredit, κατά την οποία, σε περίπτωση ακυρότητας της συμβάσεως καταναλωτικής πίστεως, ο καταναλωτής υποχρεούται να επιστρέψει μόνο το ληφθέν ποσό, χωρίς έξοδα και τόκους. Ο ενάγων ζητεί από το εναγόμενο να του επιστρέψει το αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό λόγω ακυρότητας της συμβάσεως.
- 10 Ο ενάγων υπογραμμίζει ότι, σύμφωνα με τους γενικούς όρους συναλλαγών του πιστωτικού φορέα, η σύμβαση πιστώσεως λήγει αυτομάτως εφόσον υφίσταται υπερημερίας πληρωμής άνω των 30 ημερών. Αντιθέτως προς την εν λόγω ρήτρα, ορίζεται επίσης ότι, σε περίπτωση «λήξεως» της συμβάσεως με τον τρόπο αυτόν, ο δανειολήπτης οφείλει να επιστρέψει τις συμβατικές δόσεις. Επομένως, ο ενάγων υποστηρίζει ότι, σε περίπτωση οικονομικών δυσχερειών, δεν δύναται, βάσει των συμβατικών ρητρών, να απαλλαγεί από την ιδιαίτερος επαχθή υποχρέωση πληρωμής της δέσμης συμπληρωματικών υπηρεσιών και τούτο συνιστά έναν από τους λόγους για τους οποίους πρέπει να γίνει δεκτή η ακυρότητα της συμβάσεως πιστώσεως.
- 11 Ο ενάγων υποστηρίζει επίσης ότι οι ρήτρες πληρωμής της δέσμης συμπληρωματικών υπηρεσιών είναι καταχρηστικές, εφόσον υποχρεούνται να πληρώσει για «υπηρεσία» την οποία μπορεί, στην πραγματικότητα, να μην έχει χρησιμοποιήσει. Σημειώνει ότι, ακόμη και σε περίπτωση αγοράς της δέσμης συμπληρωματικών υπηρεσιών, η δυνατότητα αναστολής της πληρωμής και μείωσης των επιτοκίων δεν παρέχεται εν τέλει αυτομάτως, αλλά απαιτείται η συναίνεση του πιστωτικού φορέα για να τη χρήση της αντίστοιχης δυνατότητας. Ως εκ τούτου, ο ενάγων ισχυρίζεται ότι καταβάλλει τίμημα για υπηρεσίες τις οποίες δεν χρησιμοποιεί, πράγμα που συνιστά τυπική καταχρηστική ρήτρα κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχείο ξ', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.
- 12 Η έκθεση ορκωτού λογιστή, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο ανέρχεται σε 49,89 % αν υπολογιστεί αποκλειστικώς βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από την κύρια σύμβαση πιστώσεως. Αν όμως

συμπεριληφθεί στον τύπο υπολογισμού του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου και η τιμή της δέσμης των συμπληρωματικών υπηρεσιών, τότε θα αυξάνεται σε 216,05 %.

- 13 Συναφώς, ο ενάγων υπογραμμίζει ότι, κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως πιστώσεως, το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο της συμβάσεως πιστώσεως απαγορευόταν εκ του νόμου να υπερβαίνει το πενταπλάσιο του νομίμου επιτοκίου ύψους 10 % ετησίως για την περίοδο εξοφλήσεως της πιστώσεως, επομένως το ανώτατο επιτρεπόμενο ετήσιο πραγματικό επιτόκιο θα μπορούσε να είναι 50 %. Κατά το άρθρο 19, παράγραφος 5, του Zakon za potrebitelskia kredit, συμβατικές ρήτρες που συνεπάγονται υπέρβαση του εν λόγω ορίου είναι άκυρες. Επιπλέον, βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, του νόμου αυτού, κάθε ρήτρα που περιέχεται σε σύμβαση καταναλωτικής πίστεως, η οποία αποσκοπεί ή έχει ως αποτέλεσμα την καταστρατήγηση των απαιτήσεων του νόμου αυτού, είναι επίσης άκυρη. Επιπλέον, κατά τον Zakon za potrebitelskia kredit (άρθρο 22, σε συνδυασμό με το άρθρο 11, παράγραφος 1, σημείο 10), σύμβαση καταναλωτικής πίστεως η οποία δεν αναγράφει το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο είναι άκυρη και ο καταναλωτής οφείλει να επιστρέψει μόνον το ποσό που πράγματι εισέπραξε, χωρίς έξοδα και τόκους.

Συνοπτική έκθεση των λόγων προδικαστικής παραπομπής

- 14 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, κατ' αρχάς, αν η ασαφής αναγραφή του ποσού του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου σε σύμβαση καταναλωτικής πίστεως πρέπει να εξομοιωθεί με μη αναγραφή του επιτοκίου αυτού. Το δικαστήριο κλίνει υπέρ της ανωτέρω απόψεως, λαμβανομένης υπόψη της απαιτήσεως περί σαφούς διατυπώσεως των ρητρών που περιλαμβάνονται σε συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές και δεδομένου ότι τυχόν ασάφεια θα πρέπει να ερμηνεύεται εις βάρος του επιτηδευματία (άρθρο 147 του Zakon za zashtita na potrebitelite, σε συνδυασμό με το άρθρο 24 του Zakon za potrebitelskia kredit). Οι ανωτέρω διατάξεις μεταφέρουν στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 5 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.
- 15 Με την απόφαση EOS KSI Slovensko (C-448/17), το Δικαστήριο έκρινε ότι μια ασαφώς διατυπωμένη ρήτρα σχετικά με το ύψος του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου δεν πληροί την απαίτηση του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές και ότι, ως εκ τούτου, το επιληφθέν δικαστήριο έχει την εξουσία να μην εφαρμόσει τέτοιες ρήτρες. Το ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι αν η αρχή αυτή εφαρμόζεται και στην περίπτωση που ο επαγγελματίας ηθελημένα αναφέρει το ποσό του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου με ασαφή τρόπο προκειμένου να παρακάμψει την βάσει της εθνικής νομοθεσίας απαγόρευση της υπερβολικής αυξήσεως του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου.

- 16 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν στον τύπο υπολογισμού του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου συμβάσεως καταναλωτικής πίστωσης περιλαμβάνονται έξοδα όπως τα επίμαχα εν προκειμένω έξοδα για τη δέσμη των συμπληρωματικών υπηρεσιών. Ο προσδιορισμός του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου έχει καταστεί αντικείμενο πλήρους εναρμονίσεως με το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48/EK και, επομένως, εναπόκειται στο Δικαστήριο να καθορίσει αν ο υπολογισμός του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου πρέπει να περιλαμβάνει τα έξοδα για συμπληρωματικές υπηρεσίες, όπως οι εν προκειμένω συμφωνηθείσες μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.
- 17 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι ο τύπος που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου πιστώσεως πρέπει να είναι στον μέγιστο βαθμό προβλέψιμος. Επομένως, ορισμένες σχετιζόμενες με την πίστωση πληρωμές, συμπεριλαμβανομένων των πληρωμών που συνδέονται με την εξόφληση αυτής, πρέπει πάντοτε να θεωρούνται ως έξοδα της συμβάσεως πιστώσεως. Το γεγονός ότι μια πίστωση μπορεί να συναφθεί υπό πιο ευέλικτους ή μάλλον «άκαμπτους» όρους δεν πρέπει να δημιουργεί στον καταναλωτή αβεβαιότητα ως προς το τίμημα της πρόσθετης ευελιξίας που του παρέχεται. Ο καταναλωτής θα είχε μεγαλύτερη ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ πιστωτικών προϊόντων αν τα έξοδα αναστολής ή τροποποιήσεως των πληρωμών, τα οποία οφείλει να καταβάλει ακόμη και σε περίπτωση μη ασκήσεως των εν λόγω δικαιωμάτων, περιλαμβάνονταν στο συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο. Σε αντίθετη περίπτωση, ο καταναλωτής θα έπρεπε να εκτελέσει περίπλοκους μαθηματικούς υπολογισμούς για να σταθμίσει τον κίνδυνο που συνδέεται με την ανάγκη αναστολής των πληρωμών του και τον κίνδυνο που απορρέει από την απόφαση περί αυξήσεώς τους. Ως εκ τούτου, το επιληφθέν δικαστήριο εκτιμά ότι τα έξοδα αναστολής καθώς και ο τρόπος επιστροφής της πιστώσεως πρέπει να συμπεριληφθούν στη μέθοδο υπολογισμού του συνολικού ετησίου πραγματικού επιτοκίου.
- 18 Τρίτον, σημαντικό για το Δικαστήριο που καλείται να αποφανθεί είναι το αν οι εν λόγω συμπληρωματικές υπηρεσίες συνιστούν «απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση της πιστώσεως» και το αν η «χορήγηση της πιστώσεως εξαρτάται από την εκτέλεση» των εν λόγω συμπληρωματικών υπηρεσιών. Για να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι δεν αμφισβητείται, στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, ότι οι επίμαχες συμπληρωματικές υπηρεσίες ζητήθηκαν εκουσίως από τον καταναλωτή κατά τη σύναψη της συμβάσεως πιστώσεως και ο ενάγων δεν ήγειρε, κατά τη διαδικασία, ένσταση ότι εξαπατήθηκε ως προς τη φύση της συμβάσεως που συνήψε. Επίσης, δεν προβλήθηκε ισχυρισμός ότι το εναγόμενο δεν θα είχε συναινέσει στη χορήγηση πιστώσεως εάν δεν ελάμβανε πληρωμή για τις εν λόγω συμπληρωματικές υπηρεσίες. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω συμπληρωματικές υπηρεσίες πρέπει να εξοφληθούν ήδη κατά τη σύναψη της συμβάσεως, αλλά ενδεχομένως να μην γίνει χρήση τους. Επιπλέον, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι παροχές αυτές συνδέονται πλήρως με τον τρόπο επιστροφής της πιστώσεως και όχι με τη λήψη από τον ενάγοντα άλλων προϊόντων ή αγαθών που δεν αντιστοιχούν στο χρηματικό ποσό που του έχει ήδη

χορηγηθεί. Κατά το αιτούν δικαστήριο, σημασία έχει επίσης το γεγονός ότι οι υπηρεσίες αυτές διατίθενται βάσει γραπτών συμπληρωματικών συμφωνιών και ότι πρέπει να πληρούνται πολλές προϋποθέσεις για την παροχή τους.

- 19 Επιπλέον, πρέπει να εξεταστεί αν το εθνικό δίκαιο προβλέπει κατάλληλη κύρωση σε περίπτωση παραλείψεως σαφούς μνείας του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου σε σύμβαση καταναλωτικής πίστωσης. Κατά την απόφαση Home Credit Slovakia (C-42/15, σημείο 4 του διατακτικού), διατάξεις του εσωτερικού δικαίου οι οποίες προβλέπουν την ακυρότητα συμβάσεως καταναλωτικής πίστωσης λόγω ήσσονος σημασίας ανακριβειών του περιεχομένου της μπορεί να συνιστούν δυσανάλογη κύρωση κατά την έννοια του άρθρου 23 της οδηγίας 2008/48/ΕΚ. Εν προκειμένω, πρέπει να καθοριστεί διά ερμηνείας κατά πόσον ανακριβής μνεία του επιτοκίου σε σύμβαση πιστώσεως συνεπάγεται παύση των εννόμων αποτελεσμάτων της συμβάσεως αυτής και απαλλαγή του καταναλωτή από την υποχρέωσή καταβολής τόκων και εξόδων.
- 20 Κατά το επιληφθέν δικαστήριο, όταν υφίσταται σαφής τύπος για τον προσδιορισμό του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου, ο πιστωτικός φορέας μπορεί εύκολα να αποφύγει τον κίνδυνο επιβολής της κυρώσεως που συνίσταται στην απώλεια των τόκων και του συνόλου των συμβατικών εσόδων του. Συγχρόνως, η ανακριβής αναγραφή των εξόδων μπορεί να παραπλανήσει τον καταναλωτή και να δημιουργήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των προϊόντων άλλων συμμετεχόντων στην αγορά. Κατά συνέπεια, το επιληφθέν δικαστήριο εκτιμά ότι ο νόμος μπορεί να επιβάλει βαρύτερη κύρωση για την εσφαλμένη αναγραφή του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου από τον πιστωτικό φορέα.
- 21 Το τελευταίο ζήτημα που τίθεται είναι αν οι ρήτρες πληρωμής μιας δέσμης συμπληρωματικών υπηρεσιών από τον ενάγοντα μπορούν να παραγάγουν δεσμευτικά αποτελέσματα έναντι αυτού στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας. Αφενός, πρόκειται για ζήτημα που εμπίπτει στο εθνικό δίκαιο και περιορίζει το ανώτατο ποσό εξόδων της πιστώσεως που προβλέπει το προαναφερθέν άρθρο 19 του *Zakon za potrebitelskia kredit*. Αφετέρου, πρόκειται επίσης για ζήτημα που εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι η πληρωμή των συμπληρωματικών υπηρεσιών ενδέχεται να στηρίζεται στην εφαρμογή καταχρηστικών ρητρών σε συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές.
- 22 Όσον αφορά την απαίτηση του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, κατά την οποία καταχρηστικές ρήτρες δεν πρέπει να αφορούν το κύριο αντικείμενο της συμβάσεως, το επιληφθέν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες κατά πόσον η δέσμη των συμπληρωματικών υπηρεσιών, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι αποτέλεσε αντικείμενο χωριστής συμφωνίας, μπορεί να θεωρηθεί ως «κύριο αντικείμενο» συμβάσεως συνδεδεμένο με τη σύμβαση πιστώσεως ή ως πρόσθετος όρος της συμβάσεως πιστώσεως. Υπέρ της δεύτερης εκδοχής συνηγορεί η σχέση που υφίσταται μεταξύ των δύο συμβάσεων καθώς και το γεγονός ότι τα έξοδα που αφορούν τις συμπληρωματικές υπηρεσίες δεν διέπονται

από τη συμφωνία που αφορά την παροχή τους, αλλά από την ίδια τη σύμβαση καταναλωτικής πίστωσης.

- 23 Το επιληφθέν δικαστήριο κλίνει προς την άποψη ότι, στην περίπτωση που η παροχή υπηρεσιών συνδεόμενων με συμβάσεις πιστώσεως ρυθμίζεται από διατάξεις της Ένωσης, οι υπηρεσίες αυτές δεν πρέπει να συνδέονται με τον τρόπο χορηγήσεως ή εξοφλήσεως της πιστώσεως. Αντιθέτως, κατά το αιτούν δικαστήριο, οι ρυθμίσεις αυτές εφαρμόζονται για άλλες υπηρεσίες συμπληρωματικές της χορηγήσεως χρηματικού ποσού, όπως είναι οι υπηρεσίες ηλεκτρονικών πληρωμών, η πρόσβαση στις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας και συναφείς υπηρεσίες. Η άποψη του ενάγοντος ότι δεν πρόκειται για συμπληρωματικές υπηρεσίες φαίνεται επομένως βάσιμη. Επιπλέον, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι οι πιστωτικοί φορείς χορηγούν χρηματικά ποσά με σκοπό την περιοδική εξασφάλιση ενός προβλέψιμου κέρδους και ότι η αναστολή και ο εκ νέου προγραμματισμός των πληρωμών ενέχουν κινδύνους για τους πιστωτικούς φορείς. Επομένως, η παροχή της δυνατότητας τέτοιων χρηματοοικονομικών ελαφρύνσεων δύναται να υπόκειται σε αμοιβή.
- 24 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση στο ερώτημα αν τα εν λόγω έξοδα που αφορούν συμπληρωματικές υπηρεσίες πρέπει πάντοτε να θεωρούνται ως στηριζόμενα σε καταχρηστικές ρήτρες. Ωστόσο, αυτό θα πρέπει να σημαίνει ότι, κατά την καταβολή των συμπληρωματικών εξόδων για τις υπηρεσίες αυτές, ο καταναλωτής πρέπει να έχει δικαίωμα να τις χρησιμοποιεί κατά τρόπο σχεδόν αυτόματο.